

УДК 549.211 + 366.615

В.І. Татарінцев, кандидат геолого-мінералогічних наук,
заступника директора – керівник відділу експертизи алмазів
E-mail: tat@gems.org.ua

Державний гемологічний центр України
вул. Дегтярівська, 38-44, Київ, 04119, Україна

Проблемні питання англо-українського перекладу гемологічних термінів, пов'язаних з діамантами

DOI: [https://doi.org/10.53036/2024-3-4\(117-118\)-3](https://doi.org/10.53036/2024-3-4(117-118)-3)

Стаття присвячена аналізу труднощів перекладу з англійської на українську гемологічних термінів, пов'язаних з діамантами. Проблеми виникають внаслідок широкого застосування англомовного професійного сленгу, наявності термінів, які відсутні в англо-українських словниках, термінів-синонімів, омонімів, неологізмів, багатозначних термінів, успадкованих російськомовних термінів, а також «хибно орієнтованих» термінів. Надано обґрунтування того, що останні є причиною помилок вживання деяких важливих термінів гемологами. Подано численні приклади перекладу гемологічних термінів.

Зроблено висновки про те, що шлях до гармонізації національної гемологічної термінології з міжнародно визнаною полягає в її упорядкуванні та правильному розумінні англомовних фахових термінів, а також про те, що є потреба очистити законодавчі акти України від російськомовних термінів, успадкованих від СРСР.

Ключові слова: діамант, гемологія, терміносистема, гармонізація термінології.

Вступ

На попередніх етапах тематичної роботи з гармонізації гемологічної термінології і створення двомовного глосарію у сфері діамантової індустрії нами порушувалась проблема правильного перекладу специфічних англомовних гемологічних термінів, пов'язаних з діамантами (Татарінцев & Вишневська, 2024). Підкреслювалось, що серед цих термінів є такі, якими оперують лише фахівці-гемологи і ювеліри, і які не зустрічаються у звичайних англо-українських словниках, зокрема тлумачних і технічних, і те, що навіть фахівці-гемологи часто по-різному або неправильно перекладають деякі англомовні гемологічні терміни українською. Коротко розглядалися також три основні фактори проблеми: перший – наявність укоріненого професійного сленгу та специфічної термінології, яку розуміють лише вузькі спеціалісти, другий – розповсюджені стереотипні помилки гемологів, третій – брак професійних знань у людей, які торгують діамантами, надають поради споживачам, вважають себе фахівцями, але в дійсності не є такими або переоцінюють свої знання. Ця робота є продовженням започаткованої те-

ми і має на меті показати, що гармонізація національної гемологічної термінології з міжнародно визнаною повинна відбуватися шляхом її упорядкування та правильного розуміння англомовних термінів.

Завдання роботи полягає в тому, щоб розібратись у причинах і деталях труднощів перекладу гемологічних «діамантових» термінів, спираючись на фахові думки спеціалістів, та обґрунтувати власні думки щодо перекладу деяких термінів, які вживаються багатьма україно- та російськомовними гемологами, на думку автора, неправильно.

Виклад основного матеріалу

Завдання і мета роботи потребують звернення до результатів сучасних досліджень професійних філологів щодо перекладу англомовних матеріалів, пов'язаних з гемологією. Виявилось, що загальні питання особливостей перекладу науково-технічних текстів і окремих технічних термінів вивчали багато фахівців (Болотнікова & Бечкало, 2019; Дороніна, 2013; Ключник & Грицик, 2013; Москалюк, 2020; інші), але спеціальної літератури та наукових праць, присвячених перекладам гемо-

логічної лексики і термінології, майже немає. Винятком є роботи професійних філологів І.В. Бурової (2013), Є.П. Єлісеєвої (2019), А.В. Петрової (2019). У цих роботах зазначалося, що переклад спеціалізованих англомовних термінів гемологічної сфери є дуже складним процесом. Причина в тому, що відсутні спеціалізовані словники, терміни не упорядковані, вони часто не мають перекладацьких відповідників, одному поняттю може відповідати декілька термінів тощо. Під час перекладу треба враховувати *синонімію* – наявність різних термінів, які виражають одні й ті самі поняття, *полісемію* (багатозначність) – наявність в одного й того самого слова декількох значень, зокрема в межах однієї терміносистеми, у нашому випадку терміносистеми, пов'язаної з діамантами, ювелірною справою і гемологією, та *омонімію* – наявність слів, які збігаються за звучанням і написанням, але мають різне значення. До цього можна додати явище неології – появу неологізмів, нових слів і словосполучень, що з'являються у сьогоденні в науковому мовному просторі і не відображаються у словниках та інші нюанси лексикології (*Групи лексики сучасної української мови за походженням*, б. д.).

Труднощі перекладу також часто пов'язані з правильністю передачі змісту фраз. Дослівний переклад далеко не завжди відповідає дійсності. До того ж потрібно орієнтуватись в особливій мові ювелірної справи (Елисеєва, 2019). Необхідними є глибоке знання предмета, про який йдеться, та практичний досвід. Вирішальним під час перекладу багатозначного терміна є контекст (Москалюк, 2020).

Різні фахівці сходяться до одного: перекладач повинен бути добре ознайомленим зі сферою відповідної науки та володіти спеціальною термінологією. З практики обґрунтування підходу до формування дефініцій у спеціалізованих тлумачних словниках відомо (Дуцяк, 2014), що переклад з англійської українською і тлумачення спеціальних термінів виконуються здебільшого не філологами, а фахівцями відповідних галузей знань.

Пізнання автором суті англійських гемологічних термінів, які мають бути відображені в запланованому глосарії (Татаринцев & Вишневіська, 2024), відбувалось протягом багатьох років за відповідними матеріалами навчальних курсів з класифікації та оцінки огранованих і необроблених діамантів Гемологічного інституту Америки (GIA), Інституту гемології Вищої діамантової ради Бельгії (HRD), Міжнародного гемологічного інституту (IGI), фахових наукових видань та в ході безпосереднього спілкування з найдосвідченішими фахівцями діамантової сфери знань Бельгії, Польщі, США і Всесвітньої конфедерації ювелірів (CIBJO).

У розрізі окреслених проблем перекладу і розуміння специфічних англійських гемологічних термінів, пов'язаних з діамантами, та завдання роботи розглянемо на прикладах особливості перекладу деяких неоднозначних термінів, які опрацьовувались під час створення глосарію. У разі відсутності в українській мові прямих термінів-відповідників замість перекладу застосовувалась транскрипція у такому значенні цього терміна: запис англійського слова українськими літерами зі збереженням звукового складу англійської мови.

Щодо професійної гемологічної термінології

У межах однієї «діамантової» терміносистеми можна навести такі прикла-

ди полісемії та омонімії і відповідного перекладу залежно від контексту.

Bezel

Може означати:

1) Безель як одна з великих чотирикутних граней корони круглого брильянтового огранування у формі повітряного змія.

2) Безель як металевий обідок, що оточує камінь у глухій закріпці огранованого каменю.

3) Безель як край корони, що стикається з рундистом, який захоплюється закріпкою.

Cape

Може означати:

1) Кейп як колір діаманта. Це – різно-жовтий колір необроблених або огранованих діамантів. Назва «cape» походить з давніх часів для відрізнення жовтих діамантів, характерних для ринку Капської провінції (провінції Мису Доброї Надії) у Південній Африці, від майже безбарвних бразильських діамантів (*Digging into Diamond Types*, n. d).

2) Кейп як градація кольору діамантів у діапазоні від блідо-жовтого до світло-жовтого за номенклатурою Комітету діамантової номенклатури скандинавських країн (Scan. D.N.).

Перекладається за транскрипцією. Є розповсюдженими також похідні терміни «капський» діамант, «капські» лінії поглинання світла у спектроскопії тощо.

Поза «діамантовою» терміносистемою слово «cape» може означати «мис», «капюшон», «накидка» і т. ін.

Chip

Може означати:

1) Щербина – неглибока зазублина на ребрі з'єднання фасет огранованого діаманта або на краю рундиста.

2) Чіп (у перекладі за транскрипцією) – сортувальний термін діамантової сировини для шматка розламаного необробленого кристала діаманту неправильної форми.

Поза «діамантовою» терміносистемою слово «chip» може означати у повсякденні кілочок на стіні для підвішування чого-небудь, дерев'яну пробку для закупорювання отвору в бочці, у біології – певний рід риб, у будівництві – шип у брусі для з'єднання з іншим брусом і т. ін.

Термін при написанні українською через літеру «и» («чип») може означати тонкі скибочки обсмаженої картоплі, а також одну з назв інтегральної мікросхеми.

Cleavage

Може означати:

1) Спайність – схильність кристалічного мінералу до розколювання уздовж кристалографічних площин, залишаючи більш-менш гладку, прозору, плоску поверхню.

2) Спайна тріщина або розкол за спайністю у кристалі діаманту, зокрема й огранованого.

3) Кліведж (у перекладі за транскрипцією) – сортувальний термін діамантової сировини для відколотого за спайністю шматка діаманту або кристала, який частково втратив форму внаслідок відколення його частини.

Crystal

Може означати:

1) Кристал – мінералогічний термін для кристалічного індивіда.

2) Крістел (у перекладі за транскрипцією) – градація кольору для майже безбарвних діамантів за номенклатурою Комітету діамантової номенклатури скандинавських країн (Scan. D.N.), а також сортувальний термін дрібної діамантової сировини для кристала діаманту у вигляді гострореберного октаедра.

Cut

Може означати:

1) Огранування (іменник) – поєднання різних за формою та розміром граней, нанесених на поверхню кристала діаманту, яке утворює геометричну фігуру (багатогранник) визначеної форми (Карачун, 1999).

2) Огранювати, огранювати (дієслово) – нанести грані на кристал сировинного діаманта з утворенням огранування, (*Словник української мови*, 2020).

3) Огранування як один з чотирьох критеріїв якості огранованих діамантів (за відомим правилом «4C»), який включає вид огранування, форму, стиль огранування, пропорції і фінішну обробку діаманта.

Поза «діамантовою» терміносистемою слово «cut» може означати у повсякденні «різати», «вирізати», в медицині – «порізатися», «розрізати», «рану», у спортивній термінології – «швидкий ривок від захисника з метою отримати пас» (Бурова, 2013) і т. ін.

Gem

Може означати:

1) Дорогоцінний (прикметник), що звичайно характеризує високу ювелірну якість каменів; у законодавстві ви-

користується для позначення певної категорії каменів, незалежно від їх якості і призначення, обіг яких регулюється державою (Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними, 1997).

2) Дорогоцінний камінь (іменник), а також будь-яку дорогоцінність, коштовність, дорогий ювелірний виріб.

Inclusion

Може означати:

1) Включення в діаманті або іншому мінералі (кристалічне, аморфне, газорідне).

2) Внутрішній дефект (будь-який – кристалічне, аморфне включення, тріщина, ростові неоднорідності тощо) в огранованому діаманті. Термін, що застосовується Гемологічним інститутом Америки для визначення чистоти каменів.

Jewellery

Може означати:

1) Ювелірні вироби.

2) Ювелірне мистецтво.

Knot

Може означати:

1) Вузол, сучок – включений кристал діаманту, який був захоплений діамантом, що виріс пізніше (протогенетичне включення діаманта в діаманті), орієнтований інакше ніж діамант-господар. При розпилюванні такого діаманта-господаря вузол може спричинити проблеми і словильнити розпилювання, оскільки він представляє собою відносно твердішу ділянку діаманта. Якщо вузол знаходиться на поверхні діаманта, який полірується, він може стирчати трохи вище поверхні. Тоді він набуває назву «сучок» – включення кристала діаманту, яке виходить на поверхню діаманта-господаря.

2) Двійниковий шов, двійникова площина (площина зростання здвійникованих кристалів), яка також подібно до вузла є проблемним місцем для різання діаманта.

3) Кнот – звичайна узагальнена назва проблемних місць у діамантах (вузла, сучка, двійникового шва).

White diamonds

Діаманти білі. Термін, який зазвичай використовується для загального опису безбарвних та майже безбарвних діамантів, а також термін, що використовується у скороченому вигляді («W») у

Рапарт прайс-листах для діамантів діапазону кольору D–H, чистоти IF–VS2.

Прикладами **синонімії** є такі терміни:

– feather, glets, gletz – сукупність тріщинок спайності в тілі діаманта або інших внутрішніх зламів білуватого пероподібного вигляду; перекладаються як «перо»;

– fezel, vezel, faisel, faizel – білі, сірі або чорні вкраплення, зазвичай білого, сірого чи чорного кольору, схожі за формою на пір'я, які зустрічаються у здвійникованих кристалах діамантів вздовж двійникових площин; перекладаються транскрипцією як «фезел», «везел», «файзел»;

– knot, naat – двійниковий шов; перекладаються транскрипцією як «кнот» і «наат»;

– bezel facets, kite facets, crown main facets – найбільші грані корони; перекладаються як грані безеля, грані з формою повітряного змія, головні грані корони.

Окремим питанням є **укорінений професійний сленг**. Насамперед це стосується сортувальних термінів діамантової сировини та її руху на міжнародному ринку. Більшість цих термінів є неологізмами, уведеними міжнародною корпорацією «Де Бірс» у минулому столітті у зв'язку з її діяльністю як недавнього багаторічного монополіста на ринку діамантів, яка займається видобутком, сортуванням та продажем природних діамантів.

Так, у 1995 році «Де Бірс» запровадила термін «diamond pipeline» – діамантовий трубопровід (Sevdermish, et al., 1988). Це – метафоричне поняття, яке стосується всіх етапів руху діамантів – «трубопровід», або «канал, яким течуть всі діаманти» від добування до споживачів. Цей «канал» поділяють на три частини: «верхня частина течії» (апстрім – upstream), «середня частина течії» (мідстрім – midstream) та «нижня частина течії» (даунстрім – downstream).

Upstream – це етап добування діамантів на родовищі, вилучення їх з руди, очищення, сортування та продажу в необробленому вигляді.

Midstream – це етап обробки діамантів, їх атестації, гемологічної оцінки, виготовлення ювелірних та інших виробів.

Downstream – це етап продажу та іншого використання виробів з діамантами.

Для сортування діамантової сировини «Де Бірс» розробила комерційну класифікацію діамантів з власною професійно-сленговою термінологією. Основні терміни такі: Sawables, Makeables, Clivages, Stones, Crystals, Macles, Flats, Dies, Cleavage, Drilling, Boart, Rejections, Shapes, Irregulars, Chips, Dressers, Cubes. Уявляється, що в цих термінах так чи інакше закладено вигляд кристалів чи їх зростків з погляду швидкого та легкого запам'ятовування їх типу, призначення за способом обробки, виготовлення майбутніх виробів тощо. Наприклад:

Sawables походить від «saw» – пила, пиляти та «able» – придатний. Разом – придатні та призначені для розпилювання.

Makeables походить від «make» – обробляти та «ables» – придатний. Разом – придатні та призначені для безпосередньої обробки (без розпилювання чи розколювання).

Clivages – кристали з глибокою тріщиною або вхідними кутами (у зростках), які призначені для поділу на дрібніші шматки шляхом розколювання.

Stones – великі за розміром ізометричні кристали.

Crystals – дрібні гострореберні ізометричні октаедри. Ймовірно, що назва походить від історичної сутності терміна «кристал» – правильний симетричний багатокутник.

Macle – кристалографічний термін, що означає сплюснений трикутний двійник зростання діамантів по шпінелевому закону, в якому два октаедричних кристали зростаються один з одним з поворотом на 180 градусів.

Flat – плоский кристал, плоский шматок кристала діаманту, а також камені іншої форми з ювелірно-придатною зоною, яка відповідає за формою плоскому кристалу з низьким передбачуваним виходом придатного.

Dies – кристали, подібні за виглядом до гральної кістки (ізометричні октаедри з великим включенням у центрі кристала), призначені для видалення включення та подальшого виготовлення з них фільєр.

Жодний англо-український словник не містить цих термінів. Одним словом, вони не перекладаються. Є доцільним перекладати ці терміни транскрипцією, наприклад, «sawables» – «соеблз», «makeables» – «мейкеблз», «macle» –

«мекл» і т. д., і вже під цими термінами розуміти їх значення.

Щодо стереотипних помилок гемологів

Розглянемо найбільш типові помилки перекладу окремих англійських термінів і вживання їх в україномовному (та російськомовному) середовищі інтернет-простору, друкованих роботах, нормативних документах, а також у робочому і приватному спілкуванні.

Diamond

Як відомо з мінералогії, це – назва мінералу, природного дорогоцінного каменю. Перелік усіх відомих мінералів встановлюється та ведеться Комісією з нових мінералів та назв мінералів Міжнародної мінералогічної асоціації (*International Mineralogical Association*, п. d). Для цього мінералу в переліку встановлена лише одна назва – «diamond». Як вважають (*The Encyclopedia Britanica*, 1910, інші), вона походить від грецької «ἀδάμας – adamas», «непереможний» за часів першого сторіччя до нашої ери. Згодом слово «adamas» перетворилось в англійській мові на «diamond», в німецькій – на «diamant» і з німецької увійшло в українську як «діамант» (*Українська радянська енциклопедія*, 1978).

Втім, в Україні традиційно вживають не одну назву, а дві – «діамант» і «алмаз». При цьому термін «діамант» трактується неоднозначно – як назву мінералу і як назву огранованого алмазу, використовуючи термін «алмаз» також як назву мінералу і дорогоцінного каменю.

Українські геологи і мінералогісти, такі як всесвітньовідомі академік Є.К. Лазаренко (Лазаренко & Винар, 1975), доктор геолого-мінералогічних наук В.Н. Квасниця (Квасниця, 2024), багато інших науковців, зокрема автори новітнього академічного видання «Українська номенклатура мінералів» (Кульчицька, Черниш та ін., 2022) завжди вживали термін «діамант» як назву мінералу, а термін «алмаз» – як російськомовний синонім діаманта.

Термін «алмаз» в україномовному середовищі є спадком СРСР. Вважають, що його назва походить від арабської «al'mās» або від грецької «adamas» (Алмаз, б. д.). Термін увійшов у повсякдення і в нормативні документи України. Серед останніх Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних

металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними», запроваджений у 1997 році, та всі підзаконні акти. Попри всю повагу до Закону значимо, що у випадках, які не потребують посилань на закон, є сенс, на думку автора, керуватись ухвалою Термінологічної комісії Українського мінералогічного товариства, створеної у 2017 році, відповідно до якої «мінерал вуглецю під англійською назвою **diamond** і російською назвою **алмаз** рекомендовано вживати і писати українською як **діамант**. Таке написання є поверненням до історичної назви мінералу в Україні» (Квасниця, 2024, с. 7).

Щодо терміна «діамант» як назви огранованого алмаза (брильянта) розглянемо історичні аспекти явища, чому діамантами почали називати в Україні брильянти.

Повторимо те, що вже було описано нами раніше (Татарінцев, 2001). «Термін «брильянт» в українську мову ввійшов з французької від «brillant», що означає «блискучий». Брильянт – це вид огранування, за яким грані наносяться у шаховому порядку радіально від певного центру поверхні каменю. Є круглі за формою брильянтови огранування, овальні, серцеподібні тощо. Найчастіше такі огранування, особливо круглі, застосовуються для діамантів, рідше для кольорового дорогоцінного каміння. Іноді зустрічаються терміни «brilliant sapphire», «brilliant diamond» тощо (*InfoDiamond*, п. d.; *Harry Winston House*, п. d.; інші), які означають, що ці камені мають брильянтове огранування, але найміцніше слово «брильянт» закріпилося саме за діамантом і поступово набуло у торгівельній мережі значення синоніма діаманта. Підкреслимо, це сталося саме у торгівельній мережі, а не серед науковців. Торгівельна мережа найтісніше пов'язана з побутом, звідти це викривлення суті терміна «діамант» увійшло до словників.

Тлумачення терміна «діамант» як синоніма брильянта застосовано, зокрема, у словнику інтернет-порталу української мови та культури («діамант – дорогоцінний камінь, алмаз, штучно огранений і відшліфований; брильянт» (Словник-UA, б. д.), у Гірничому енциклопедичному словнику («діамант – брильянт, diamond, Brillant, Diamant, огранований ювелірний алмаз» (*Гірничий енциклопедичний словник*, б. д.), багатьох інших україн-

ських словниках. У «Гірничому словнику» взагалі всі зазначені різномовні терміни (україно-, російсько-, англійсько-, німецькомовні) вжиті як синоніми.

З торгівельної мережі можна навести аналогічне застосування терміна «діамант» на сайті організації «Ювелірна карта». Продавець повчає споживачів, «що потрібно знати про діамант: діамант – це не назва мінералу, цим терміном у світі називають природні алмази, ограновані особливим способом (діамантовою огранкою), кожен діамант можна назвати алмазом, але не кожен алмаз можна перетворити в діамант» (*Що потрібно знати про діамант*, 2020). Крім неправильного, на погляд автора, розуміння терміна «діамант», застосовано російськомовний термін «огранка».

Як висновок: термін «diamond» з англійської перекладається українською однозначно одним словом «діамант», яке означає назву мінералу, дорогоцінного каменю; термін «діамант» не є рівнозначним з брильянтом, а термін «алмаз» є росіянізмом.

Fancy

Широко розповсюджений термін «fancy» стосовно природного кольору діамантів майже всі ювеліри і гемологи перекладають як «фантазійний». Фантазія – це продукт уяви, дещо нереальне. Природа не може мати фантазій, для цього потрібен мозок. На питання щодо змісту терміна «fancy» до носіїв англійської мови через спеціалізований сайт (*HiNative*, п. d.) була отримана відповідь, що термін «fancy» означає щось незвичайне, дороге чи якісне. З контексту опису діамантів fancy-кольору на сторінці сайту Гемологічного інституту Америки (*Fancy Color Diamond Description*, п. d.) та багатьох інших англійських джерел фахової інформації можна скласти таке визначення терміна: «незвичайний (відмінний від звичайного), інакший та привабливий природний колір діамантів, який не належить до діапазону D–Z шкали градацій кольору GIA та надає їм високої вартості, переважно більшої за діаманти D–Z кольорів».

Щодо терміна «фантазійний» в англійській мові є дійсний відповідник – «fantasy».

Звернемось до ще одного випадку використання терміна «fancy», а саме – «fancy shape». Shape – це форма огранованого каменю, яка визначаєть-

ся за формою контуру рундиста. «Fancy shape» звичайно перекладають як «фантазійна форма» огранування.

На сторінці сайту Гемологічного інституту Америки щодо форми огранувань (*Cut vs. Shape*, n. d.) записано: «Round is the shape used in most diamond jewelry. All other outlines are known as fancy shapes. Examples of traditional fancy shapes include the marquise, pear and oval.» Літературною мовою це означає: «Круглу форму огранувань використовують у більшості ювелірних виробів. Усі інші форми контуру рундиста відомі як fancy-форми. Приклади традиційних fancy-форм включають маркіз, грушу та овал». Знову ж виникає питання – чи є фантазіями огранування, які належать до традиційних, поширених та таких, що піддаються стандартизації? Відповідь очевидна – ні. Термін «fancy-форма» подібно до терміна «fancy-колір» треба перекладати як «інакша форма, відмінна від найбільш поширеної круглої».

Щодо дійсно «фантазійних» огранувань є англomовний відповідник – «fantasy cut». У статті (*And Then Came the Fantasy Cut*, n. d.) наводяться відмінності між традиційними огрануваннями, які виконують шляхом шліфування плоских граней із заданими параметрами постановки кутів, розмірів тощо, і «fantasy cut», які створюють за задумом автора і можуть мати вигнуті, плоскі поверхні, елементи різьблення. Вони дійсно є фантазійними, авторськими.

Вважаємо, що помилковими є такі визначення фантазійної форми огранування від досвідчених гемологів: «Классической и основной формой во всем мире признается круглая, а все остальные, отличные от нее, называются фантазийными» (Солодова и др., 2008, с. 293); «Фантазийная огранка – огранка алмаза, отличная от круглой бриллиантовой огранки. Самые распространенные фантазийные огранки –

овал, груша, маркиз, сердце, изумруд, квадрат, багет, принцесса, радиант» (Шелементьев и др., 2005, с. 206).

Враховуючи, що термін «fancy» не має односкладних відповідників ні до кольору, ні до форми огранування, вважаємо за доцільне перекладати його транскрипцією як «фенсі».

Grading

Широко розповсюджений термін «grading» походить від «grade», що перекладається українською як «клас», «градація» або «група». Це – класифікаційний таксон шкали класифікації за певними правилами, стандартами або іншими нормативними документами. Коли експерт-гемолог визначає якість діаманта, він встановлює, до яких груп (градацій) належить цей діамант за кольором, чистотою, якістю фінішної обробки, іншими характеристиками згідно з усталеною класифікацією. Класифікація – це система. Процес визначення характеристик і розподілення предметів або понять на класи, групи тощо називається класифікуванням або, англійською, «grading».

Водночас деякі професійні гемологи перекладають термін «grading» як «градування» або, російською, як «градуирование». У Казанському федеральному університеті існують курси з підготовки фахівців за спеціальністю «Оценка и градуирование бриллиантов» (*Геммологическая экспертиза и оценка драгоценных камней и металлов*, б. д.). За такою самою спеціальністю раніше здійснювалась підготовка фахівців у Москві в російському державному геологорозвідувальному інституті (МГРІ) на кафедрі гемології, і слухачі отримували документи про підготовку за спеціальністю «Оценка и градуирование бриллиантов».

За матеріалами українського словника іншомовних слів (*Словник іншомовних слів*, 1974) та багатьох інших словників, термін «градування» похо-

дить від латинської «крок, ступінь» і означає метрологічну операцію – «встановлення значення якоїсь міри; ділення шкали вимірювального приладу на одиниці вимірювання». Англійською він перекладається як «graduation». «Grading» і «graduation» – це не одне й те саме. Діаманти не градуують.

Термін «grading», на думку автора, доцільно перекладати як «класифікування». Стосовно діамантів він означає віднесення каменів за тією чи іншою класифікаційною ознакою до певних рангів градацій (наприклад, колір «F», чистота «FL» і т. ін.).

Вищезазначені терміни «fancy» і «grading» належать до так званих «фальшивих друзів» перекладача або «хибно орієнтуючих» термінів, які визначаються як «лексичні одиниці, що збігаються зовнішньо формою, але викликають хибні асоціації у зв'язку з наявністю в них іншого значення» (Бурова, 2013).

Наведені приклади не є вичерпними.

Висновки

Проблемні питання англо-українського перекладу гемологічних термінів, пов'язаних з діамантами, стосуються насамперед глибини знань англomовного професійного сленгу, вміння обрати потрібні терміни-відповідники серед багатозначних термінів і термінів-синонімів, зрозуміти зміст терміна з контексту англomовного джерела інформації та розпізнати «хибно орієнтуючі» терміни.

Шлях до гармонізації національної гемологічної термінології з міжнародно визнаною полягає в її упорядкуванні і правильному розумінні англomовних фахових термінів.

Є також потреба очистити законодавчі акти України від російськомовних термінів, успадкованих від СРСР.

Використані джерела

- Алмаз. (б. д.). Википедия. Взято 03.08.2024 з <https://ru.wikipedia.org/wiki/Алмаз>.
- Болотнікова, А. П., & Бечкало Н. В. (2019). Специфіка перекладу науково-технічних текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, 41(2). http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v41/part_2/31.pdf
- Бурова, І. В. (2013). Проблеми перекладу ювелірної термінологічної лексики. *IX Международная научно-практическая интернет-конференция «Наука в информационном пространстве»*. http://www.confcontact.com/2013-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/fl7_burova.htm.
- Геммологическая экспертиза и оценка драгоценных камней и металлов*. (б. д.). Казанский федеральный университет. <https://cdogeo.kpfu.ru/kursy/gemmoologicheskaya-ekspertiza-i-otsenka-dragotsennyh-kamnej-i-metallor/#1499425535842-5a045770-dfb>
- Гірничий енциклопедичний словник*. (б. д.). Діамант. Взято 03.08.2024 з <https://162.slovaronline.com/>

- Групи лексики сучасної української мови за походженням. (б. д.). Освітній проект «На урок». Взято 03.08.2024 з <https://naurok.com.ua/grupi-leksiki-suchasno-ukra-nsko-movi-za-pohodzhennyam-198250.html>.
- Дороніна, Є. (2013). Особливості перекладу науково-технічної літератури. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, Суми, (1), 95–96.* <https://core.ac.uk/download/pdf/14062436.pdf>
- Дуцяк, І. (2014). Обґрунтування підходу до формування дефініцій у тлумачних словниках. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології», 791, 15–21.*
- Елисеєва, Е. П. (2019). О специальном языке ювелирного дела. *Гуманитарные исследования. 4(25), 66–68.* <https://cyberleninka.ru/article/n/o-spetsialnom-yazyke-yuvelirnogo-dela/viewer>
- Карачун, В. (1999). *Орфографічний словник наукових і технічних термінів.* Криниця.
- Квасниця, В. М. (2024). *Діаманти України.* Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення НАН України. Наукова думка. https://igmr.org.ua/pdf/Діаманти%20України_25_05_2024_1.pdf
- Ключник, О., & Грицик, Г. (2013). Труднощі науково-технічного перекладу. *Наукові конференції.* <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1408>.
- Кульчицька, Г., Черниш, Д., & Сетая, Л. (2022). *Українська номенклатура мінералів.* За ред. академіка НАН України О. Пономаренко. Укр. мінерал. тов-во. Академперіодика.
- Москалюк, О. В. (2020). Специфіка перекладу науково-технічних текстів та особливості їх сприйняття. *Закарпатські філологічні студії, 14(2), 103–107.* http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_2/21.pdf
- Лазаренко, Є. К., & Винар, О. М. (1975). *Мінералогічний словник.* Наукова думка.
- Петрова, А. В. (2019). Особенности терминологии ювелирного дела на материале русского и английского языка. *Актуальные проблемы коммуникации. Язык и перевод. Сборник статей по итогам I Международной научно-практической конференции.* Спутник+. <https://elibrary.ru/item.asp?id=37641702>
- Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними, Закон України № 637/97-ВР (1997) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Словник іншомовних слів.* (1974). За ред. О. С. Мельничука. <https://ev.vue.gov.ua/publications/arkhiv-publikatsiy/holovna-redaktsiia-ukrainskoi-radianskoi-entsyklopedii/slovyk-inshomovnykh-sliv>
- Словник української мови.* (2020). Український мовно-інформаційний фонд НАН України. https://sum20ua.com/?wordid=225358&page=2054#lid_225358
- Словник-УА.* (б. д.). Діамант. Інтернет-портал української мови та культури. Взято 03.08.2024 з <https://slovyk.ua/index.php?swrd=діамант>.
- Солодова, Ю. П., Николаєв, М. В., & Курбатов, К. К. (2008). *Геммологія алмаза.* Агат.
- Татарінцев, В. І., (2001). «Діамант» чи «брильянт»? *Коштовне та декоративне каміння, 2(24), 28–29.*
- Татарінцев, В. І., & Вишневіська, Л. І. (2024). Гармонізація гемологічної термінології у сфері індустрії діамантів. Створення двомовного глосарію. *Коштовне та декоративне каміння, 2(116), 15–27.*
- Шелементьев, Ю. Б., Кононов, О. В., & Столяревич, М. А. (2005). *Бриллианты: диагностика, экспертиза, оценка: учебно-справочное пособие.* МАКС Пресс. <https://cdogeo.kpfu.ru/kursy/gemmologicheskaya-ekspertiza-i-otsenka-dragotsennykh-kamnej-i-metallov/#1499425535842-5a045770-dfb2>
- Українська Радянська Енциклопедія.* (1978).
- Ювелірна карта. (2020, 20 травня). *Що потрібно знати про діамант: відповіді на головні питання.* <https://diamant.ua/articles/chto-nuzhno-znat-o-brilliante/>.
- And Then Came the Fantasy Cut.* (б. д.). GIA. Взято 03 June 2024 з <https://www.gia.edu/munsteiner-gem-cut>.
- Cut vs. Shape.* (n. d.). GIA. Взято 03 June 2024 з <https://www.gia.edu/gia-about/4cs-cut>
- Digging into Diamond Types.* (б. д.). GIA. Взято 03 June 2024 з <https://4cs.gia.edu/en-us/blog/digging-diamond-types/>
- Fancy Color Diamond Description.* (б. д.). GIA. Взято 03 June 2024 з <https://www.gia.edu/fancy-color-diamond-description>
- Harry Winston House.* (б. д.). Взято 03 June 2024 з <https://www.harrywinston.com/en/the-house>
- HiNative.* (б. д.). Взято 03 June 2024 з <https://ru.hinative.com/questions/2750273>
- InfoDiamond.* (б. д.). Взято 03 June 2024 з <https://www.info-diamond.com/others/diamond-prices.html#diamond-prices-calculator>
- International Mineralogical Association.* (б. д.). Commission on new minerals, nomenclature and classification. Взято 03 June 2024 з <http://cnmnc.units.it/>
- Sevdermish, M., Miciak, A., & Levinson A. (1988). The Diamond Pipeline into the Third Millennium: A Multi-channel System from the Mine to the Consumer. *Geoscience Canada, 25(2), 71–84.* <https://journals.lib.unb.ca/index.php/GC/article/view/3973>
- The Encyclopaedia Britannica.* (1910). Cambridge. 11th ed.

References

- And Then Came the Fantasy Cut.* (n. d.). GIA. <https://www.gia.edu/munsteiner-gem-cut>, accessed 03 June 2024.
- Bolotnikova, A., & Bechalo N. (2019). Specifics of translation of scientific and technical texts. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Philology", 41(2).* http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v41/part_2/31.pdf [in Ukrainian].
- Burova, I. (2013). Problems of translation of jewelry terminological lexis. *IX International Scientific and Practical Internet Conference "Science in the Information Space".* http://www.confcontact.com/2013-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/fl7_burova.htm [in Ukrainian].
- Cut vs. Shape.* (n. d.). GIA. <https://www.gia.edu/gia-about/4cs-cut>, accessed 03 June 2024.
- Diamond.* (n. d.). Wikipedia. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Алмаз>, accessed 03 June 2024 [in Russian].
- Dictionary of foreign words.* (1974). Under the editorship O. Melnychuk. <https://ev.vue.gov.ua/publications/arkhiv-publikatsiy/holovna-redaktsiia-ukrainskoi-radianskoi-entsyklopedii/slovyk-inshomovnykh-sliv> [in Ukrainian].
- Dictionary of the Ukrainian language.* (2020). Ukrainian Language and Information Foundation of the National Academy of Sciences of Ukraine. https://sum20ua.com/?wordid=225358&page=2054#lid_225358 [in Ukrainian].

- Dictionary-UA. (n. d.). Diamond. Internet-portal of the Ukrainian language and culture. <https://slovyk.ua/index.php?swrd=diamant>, accessed 03 June 2024 [in Ukrainian].
- Digging into Diamond Types. (n. d.). GIA. <https://4cs.gia.edu/en-us/blog/digging-diamond-types/>, accessed 03 June 2024.
- Doronina, E. (2013). Peculiarities of translation of scientific and technical literature. *Social and humanitarian aspects of the development of modern society: materials of the All-Ukrainian scientific conference of teachers, graduate students, employees and students of the Faculty of Foreign Philology and Social Communications, Sumy, (1)*, 95–96. <https://core.ac.uk/download/pdf/14062436.pdf> [in Ukrainian].
- Dutsiak, I. (2014). Rationale of the approach to the formation of definitions in explanatory dictionaries. *Bulletin of the National Lviv Polytechnic University. Series "Problems of Ukrainian Terminology"*, 791, 15–21 [in Ukrainian].
- Eliseeva, E. (2019). About the special language of jewelry. *Humanitarian studies*. 4(25). 66–68. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-spetsialnom-yazyke-yuvelirnogo-dela/viewer> [in Russian].
- Fancy Color Diamond Description. (n. d.). GIA. <https://www.gia.edu/fancy-color-diamond-description>, accessed 03 June 2024.
- Gemmological examination and assessment of precious stones and metals. (n. d.). Kazan Federal University. <https://cdogeo.kpfu.ru/kursy/gemmologicheskaya-ekspertiza-i-otsenka-dragotsennyh-kamnej-i-metallor/#1499425535842-5a045770-dfb2>, accessed 03 June 2024.
- Harry Winston House. (n. d.). <https://www.harrywinston.com/en/the-house>, accessed 03 June 2024.
- HiNative. (n. d.). <https://ru.hinative.com/questions/2750273>, accessed 03 June 2024.
- InfoDiamond. (n. d.). <https://www.info-diamond.com/others/diamond-prices.html#diamond-prices-calculator>, accessed 03 June 2024.
- International Mineralogical Association. (n. d.). Commission on new minerals, nomenclature and classification. <http://cnmnc.units.it/>, accessed 03 June 2024.
- Jewelry Card. (2020, 20 May). *What you need to know about a diamond: answers to the main questions*. <https://diamant.ua/articles/cto-nuzhno-znat-o-brilliante/>.
- Karachun, V. (1999). *Spelling dictionary of scientific and technical terms*. Krynytsia [in Ukrainian].
- Klyuchnyk, O., & Hrytsyk, G. (2013). Difficulties of scientific and technical translation. *Scientific conferences*. <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1408> [in Ukrainian].
- Kvasnytsia, V. (2024). *Diamonds of Ukraine*. Institute of Geochemistry, Mineralogy and Ore Formation of the National Academy of Sciences of Ukraine. Naukova Dumka. https://igmr.org.ua/pdf/Diamanty%20Ukrainy_25_05_2024_1.pdf [in Ukrainian].
- Kulchytska, G., Chernysh, D., & Setaya, L. (2022). *Ukrainian nomenclature of minerals*. Under the editorship Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine O. Ponomarenko. Ukrainian Mineralogical Society. Akademičperiodika [in Ukrainian].
- Lazarenko, E., & Vynar, O. (1975). *Mineralogical dictionary*. Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Lexis groups of the modern Ukrainian language by origin. (n. d.). Educational project "For a lesson". <https://naurok.com.ua/grupi-leksiki-suchasno-ukra-nsko-movi-za-pohodzhenniam-198250.html>, accessed 03 June 2024 [in Ukrainian].
- Mining encyclopedic dictionary. (n. d.). Diamond. <https://162.slovaronline.com/>, accessed 03 June 2024 [in Ukrainian].
- Moskalyuk, O. (2020). The specifics of the translation of scientific and technical texts and the peculiarities of their perception. *Transcarpathian Philological Studies*, 14(2), 103–107. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/14/part_2/21.pdf [in Ukrainian].
- On state regulation of mining, production and use of precious metals and precious stones and control over operations with them, Law of Ukraine No. 637/97-BP (1997) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
- Petrova, A. (2019). Peculiarities of jewelry terminology based on materials of Russian and English. *Actual problems of communication. Language and translation. A collection of articles on the results of the 1st International Scientific and Practical Conference*. Sputnik+. <https://elibrary.ru/item.asp?id=37641702> [in Russian].
- Sevdermish, M., Miciak, A., & Levinson A. (1988). The Diamond Pipeline into the Third Millennium: A Multi-channel System from the Mine to the Consumer. *Geoscience Canada*, 25(2), 71–84. <https://journals.lib.unb.ca/index.php/GC/article/view/3973>
- Shelement'ev, Y., Kononov, O., & Stolyarevich, M. (2005). *Diamonds: diagnostics, examination, assessment: Educational reference manual*. MAKSPress. <https://cdogeo.kpfu.ru/kursy/gemmologicheskaya-ekspertiza-i-otsenka-dragotsennyh-kamnej-i-metallor/#1499425535842-5a045770-dfb2> [in Russian].
- Solodova, Y., Nikolaev, M., & Kurbatov, K. (2008). *Diamond gemmology*. Agat [in Russian].
- Tatarintsev, V. (2001). "Diamond" or "brilliant"? *Precious and decorative stones*, 2(24), 28–29 [in Ukrainian].
- Tatarintsev, V., & Vishnevskaya, L. (2024). Harmonization of gemological terminology in the field of the diamond industry. Creating a bilingual glossary. *Precious and decorative stones*, 2(116), 15–27 [in Ukrainian].
- The Encyclopædia Britannica*. (1910). Cambridge. 11th ed.

UDC 549.211 + 366.615

V. Tatarintsev, PhD (Geol. & Mineral.), Deputy Director – Head of the Diamond Grading Department.

E-mail: tat@gems.org.ua

State Gemmological Centre of Ukraine, 38–44 Deghtyarivska Str., Kyiv, 04119, Ukraine

Problematic issues of English-Ukrainian translation of gemological terms related to diamonds

The article is devoted to the analysis of the difficulties of translating gemological terms related to diamonds from English to Ukrainian. Problems arise as a result of the widespread use of English professional slang, the presence of terms that are not in English-Ukrainian dictionaries, synonymous terms, homonyms, neologisms, ambiguous terms, inherited Russian-language terms, as well as "misleading" terms. The rationale is given that the latter are the reasons for errors in the use of some important terms by gemologists.

It was concluded that the way to harmonize the national gemological terminology with the internationally recognized one lies in its systematization and correct understanding of English technical terms, as well as that there is a need to remove Russian terms inherited from the USSR from the legislative acts of Ukraine.

Keywords: diamond, gemology, terminology, harmonization of terminology.